

# Forord

I takt med akademiseringen af de mellemlange sundhedsuddannelser er faget videnskabsteori blevet prioriteret som et helt centralt fag. Min erfaring er imidlertid den, at faget, ofte ganske fordomsfuldt, betragtes som lidt tørt og uvedkommende. Som underviser i videnskabsteori på flere af de sundhedsfaglige grunduddannelser har jeg derfor bestræbt mig på at gøre faget spændende og vedrørende og vise relevansen såvel som nødvendigheden af de mange videnskabs-teoretiske spørgsmål. Det er med afsæt i disse erfaringer og ikke mindst de specifikke krav, faget stiller, at denne bog er blevet til.

Der er udgivet en lang række bøger om videnskabsteori gennem de senere år. Ofte prioriteres fagstoffet dog meget forskelligt. I nogle bøger dominerer videnskabsfilosofien med de mange filosofiske spørgsmål, der knytter sig til det videnskabelige arbejde. Andre bøger betoner i højere grad videnskabsteoriens grundlag for den konkrete forskningsmetode. I denne bog prioriteres beskrivelsen af fundamentet og rammerne for det videnskabelige arbejde med særlig fokus på de videnskabsteoretiske forudsætninger for forskningsmetodologien.

Bøger om videnskabsteori vil ofte henvise til et videnskabeligt hovedområde. Det vil sige videnskabsteori i naturvidenskab (Kragh & Pedersen 1991), samfundsvidenskab (Fuglsang og Olsen 2004, Gilje & Grimen 2002), humanvidenskab (Kjørup 1996, Collin & Køppe 2003) eller sundhedsvidenskab (Jensen 1973, 1986, Simonsen 2002). Ofte vil de videnskabsteoretiske introduktioner endog binde sig til et enkelt fag såsom psykologi (Christensen 2002), biologi (Baron 2004), geografi (Hansen & Simonsen 2004) eller sygepleje (Jensen et al. 1990). Det skal understreges, at denne bog er en grundbog og ikke vil præterere at fortolke videnskabsteorien i en bestemt kontekst. Dog vil eksempelmaterialet gennem hele bogen knytte sig til sundhedsområdet. Mere præcist vil bogen henvende sig til de studerende på de mellemlange sundhedsuddannelser, som for første gang stifter bekendtskab med videnskabsteorien.

Som grundbog rettes fokus mod de mest grundlæggende videnskabsteoretiske begreber og hovedretninger med betydning for den

sundhedsfaglige praksis. Bogen gennemgår desuden de mest gængse teoretiske problemfelter, der knytter sig til det videnskabelige arbejde. Samtidig vil bogen, som hovedregel, ikke debattere eller diskutere de mange videnskabsteoretiske spørgsmål, men i højere grad skabe det grundlag og de redskaber, der muliggør en debat om sundhedsprofessionernes videnskabelighed.

Bogens opbygning afspejler de mest centrale nøgleord i videnskabsteorien. Nøgleord såsom viden, objektivitet, begrundelse, forklaring, forståelse og teori. Det er helt bevidst, at bogen ikke er opdelt jævnfør videnskabens hovedområder (natur-, human- og samfundsvidenskab). En sådan opdeling vil være problematisk, idet sundhedsfagene arbejder på tværs af disse hovedområder og derfor ikke kan afgrænses heraf. Endvidere skal det nævnes, at bogens kapitler kan læses uafhængigt af hinanden, hvilket bl.a. kan være en fordel i tilknytning til forskningsmetodologi.

I forbindelse med bogens udarbejdelse vil jeg specielt takke de personer, som har gennemlæst dele eller hele manuskriptet. I den forbindelse vil jeg fremhæve min gode ven og faglige kollega Jakob Bøvin, som på opbyggelig vis har kommenteret bogens indhold. Jeg takker desuden Tom Nauerby for frugtbare kommentarer. Sidst, men ikke mindst vil jeg takke min kone Camilla, som tålmodigt har været en uvurderlig støtte gennem hele forløbet. Uden hende var denne bog ikke blevet til.

Maj 2005  
Jacob Birkler

# Indhold

INTRODUKTION: HVAD ER VIDENSKABSTEORI? 9

- 1 • **Logik og argumentationsteori** 15
  - Formel logik: Argumenters form 17
  - Informel logik: Argumenters form og indhold 22
- 2 • **Viden** 33
  - Kriterier for viden 33
  - Former for viden 40
  - Viden om naturen, mennesket og samfundet 44
- 3 • **Objektivitet og subjektivitet** 50
  - Positivismen og det objektive vidensideal 52
  - Observationers subjektivitet 59
- 4 • **Begrundelsesformer** 66
  - Deduktion: Begrundelse via fornuft 66
  - Induktion: Begrundelse via erfaring 69
  - Hypotetisk deduktiv metode: Begrundelse via falsifikation 72
  - Abduktion: Begrundelse via kreativitet 79
- 5 • **Forklaring** 83
  - Årsagsforklaringer 85
  - Funktionalistiske forklaringer 88
  - Formålsforklaringer 90
- 6 • **Forståelse** 93
  - Hermeneutik 95
  - Fænomenologi 103
  - Kritisk teori 111

**7 · Teori 117**

Teoriens struktur, funktion og værdi 117

Thomas Kuhn og paradigmebegrebet 123

**8 · Videnskab og etik 131**

Videnskabens betydning for etikken 131

Etikkens betydning for videnskaben 133

Litteraturliste 140

Stikordsregister 146